

A selmeci főiskolások és az 1910-es helyi országgyűlésiképviselő-választás II.

1910. június 1-jén Selmecbányán – a magyarországi Selmecen utolsó rendes – országgyűlésiképviselő-választást tartottak. Ez a szerdai napon volt választás országos hírverést is kapott. A főiskolai hallgatóknak és oktatóknak is köszönhetően Heincz Hugó megválasztott képviselő, valamint Kuti István selmeci lapszerkesztő és rendőrfőkapitány nevét megismerhette az ország. Dulakodás, macskazene, figyelmeztető lövés, nyílt levelek, botrány, diáksztrájk, iskolabezárás: mi történt 110 évvel ezelőtt a békés, ősi bányavárosban?

Fegyelmi eljárás, diáksztrájk, iskolabezárás

Az ifjúsági körök elnök nyílt levelében említett főiskolai tanári testület ekkor már a tettek mezejére lépett. Vadas Jenő rektor szintén nyílt leveléből, közleményéből tudható, hogy „A képviselőválasztással kapcsolatosan és ettől függetlenül is a főiskolai ifjúság olyan tüntetéseket rendezett, melyek nemcsak a rendszabályokba, hanem már törvénybe is ütköztek, amiért nemcsak a rektor és a főiskola tanácsa, hanem az illetékes minisztériumok is ismételve figyelmeztették a hallgatóságot arra, hogy minden meg nem engedett tüntetéstől, de különösen a törvényekbe ütköző kihágásoktól föltétlenül tartózkodjék.

Ennek azonban – sajnos – egyáltalában nem volt foganatja. [...] A bányászati és erdészeti főiskola I. fokú fegyelmi bizottsága (melynek a rektor nem tagja) a fennálló szabályok alapján megállapított fegyelmi vétségért első fokú határozattal 2 hallgatót félévi kizárással, 4-et consilium abeundi-ra [el-tanácsolással], 3-at pedig rektori megdorgálásra ítelt.¹ Május 29-én megjelent „a főiskola hirdető tábláján a főiskolai fegyelmi tanács ítélete, mely Pető Jánost és Ilosvay Lajost egy félévre kizárta a főiskoláról”.²

¹ Pesti Hírlap, 32. (1910) 146. sz. 9. (jún. 19.).

² Selmecbányai Hírlap, 20. (1910) 25. sz. 3–4. (jún. 19.).

³ Pesti Hírlap, 32. (1910) 146. sz. 9. (jún. 19.).

⁴ Erdészeti Lapok, 49. (1910) 13. sz. 525. (júl. 1.); Selmecbányai Hírlap, 20. (1910) 25. sz. 3–4. (jún. 19.).

⁵ Bányászati és Kohászati Lapok, 43. (1910) 13. sz. 46–47. (júl. 1.).

⁶ Selmecbányai Hírlap, 20. (1910) 25. sz. 3–4. (jún. 19.).

⁷ Pesti Hírlap, 32. (1910) 146. sz. 9. (jún. 19.).

⁸ Erdészeti Lapok, 49. (1910) 13. sz. 525. (júl. 1.).

⁹ Selmecbányai Hírlap, 20. (1910) 25. sz. 2. (jún. 19.).

¹⁰ Fricz-Molnár P.: i. m. 182.

A további főiskolai eseményeket szintén a rektortól tudhatjuk meg: „Amikor pedig az említett I. fokú, tehát nem jogerős ítéletet az elmarasztaltaknak azzal a figyelmeztetéssel kézbesítettem, hogy ez ellen 15 napon belül föllebbezhetnek, az ifjúság, az ítélet visszavonásának követelésével és a sztrájk kimondásával felelt s ezzel oly fegyelemsértést követett el, amelyet megtorlás nélkül hagyni nem lehetett. Ezért és tekintettel a képviselőválasztás előtti folytonosan fokozódó s kitörni készülő izgatottságra, a helyzetet feltáró jelentésünkre a pénzügyminiszter úr a főiskolát további intézkedésig bezárta, ami az ifjúság heves verét nyomban lecsillapította. A bezárás komoly figyelmeztetésül szolgált arra nézve, hogy a hallgatóság fölöttes hatóságait terrorizálni nem lehet, az erőszakoskodással csakis magának árthat a fiatalság.”³

Kuti István mindehhez még hozzáteszi, hogy május 29-én „éjjel ismeretlen tettesek betörték a rektor lakásainak összes ablakait. Hogy milyen kellemes az ilyen éjjeli meglepetés, azt csak az tudja, aki megélvezte. Másnap, május 30-án üresek voltak a főiskola tantermei. A főiskola ifjúsága sztrájkba lépett s kijelentette, hogy addig nem látogatja az előadásokat, amíg a fegyelmi tanács ítéletét meg nem változtatják.”⁴

Az ifjúság szintén május 30-án megbánta a rektor elleni erőszakos fellépését és „a fiatalság egy küldöttsége járt Vadas rektornál, sajnálatát fejezve ki az ellene irányított tüntetés felett [...] a pillanatnyi felhevülésében rajta elkövetett sértésért a fiatalság nevében bocsánatot kérnek.”⁵ Másnap, május 31-én megérkezett a főiskolára a két felettes minisztériumból a rendelet, amely bizonytalan időre bezárta a főiskolát.⁶

Vadas Jenő rektor közleménye további adalékokkal szolgált az elmérgesedett eseményekhez: „Még egyet. Tény, nem tagadja maga a fiatalság sem, hogy a

hallgatóknak jelentékeny része a lefolyt tüntetések alkalmából valóban elitélendő magatartást tanúsított, de az is teljesen megfelel az igazságnak, hogy a rendőrség sokszor tapintatlanul járt el kötelessége teljesítésében, sőt túlkapasokra is ragadtatta magát. Talán visszaélt hatalmával is, ezt azonban csakis a független és pártatlan bíróság tudja és fogja megállapítani. Az ismertett tüntetésnél azonban, ahol a rendőrség tényleg használta löfegyverét »véreben nem fetrengtet a fiatalság« sem pedig senkinek nem »zúzta össze orrcsontját a golyó«, bár ez a rendőrség eljárását semmiképp sem menti, mert a nagyobb szerencsétlenség bekövetkezhetett volna.”⁷

A képviselő-választás

A főiskola minisztériumi bezáráásával helyreállt a rend. A hallgatók legnagyobb része azonnal elutazott, akik pedig Selmecen maradtak, több tüntetést nem rendeztek és a képviselő-választás a főiskolai hallgatók részéről minden rendezavarás nélkül ment végbe.⁸

1910. június 1-jén a selmeci vígadó kijelölt helyiségeiben sor került a képviselő-választásra. „Nyolc óra előtt a Heincz-párt csupa szavazókkal teli sorrai után megindult az ifjúság lelkes támogatása mellett a Pallavicini párt is, hogy a vígadóban kijelölt helyeiket elfoglalják. Ennyi választót két tömegben még nem látott Selmecbányán.”⁹

Király Irén (1902–1990) selmeci családörtöneti visszaemlékezésében is nyoma maradt e választásnak. „Képviselő-választására én is emlékszem. Ellenjelöltje Pallavicini örgróf volt. Hugó bácsi szavazói kalapja mellett már a szavazás előtti napokon a piros, Pallavicini embereié fehér toll volt tűzve. Az örgróf az esti vonattal érkezett és az utca tele volt emberekkel, akik »Pfiú, le vele!« kiáltással fogadták érkezését. Amikor a fogat megállt, az örgróf felállt és a kiabálók felé leemelte a kalapját. Erre az úri gesztusra csend lett. Másnap volt a szavazás. Még most is látom zászlóval a felvonulókat négyes sorait, amint vonulnak végig a városban a Winterstein báltermében lévő szavazóhelyiségbe. A győztes nagybátyánk lett.”¹⁰ Jezsovics Károly választási bizottsági elnök este 6 órakor berekesztette a szavazást és kihirdette az eredményt, mely szerint Heincz Hugó 417,

Pallavicini György őrgrof pedig 409 szavazatot kapott.¹¹

Megnyugodott kedélyek

A képviselő-választás és a főiskola bezárása után a kedélyek lecsillapodtak. A főiskola tanácsa június 13-án tartott tanácsülésén elhatározta, hogy az illetékes minisztereknél kezdeményezi a főiskola megnyitását.

Vadas Jenő közleménye szerint „Ezt a javaslatot tárgyalta, a rektor bevonásával, folyó hó 15-ikén a napilapokban is említett pénz- és földművelésügyi minisztériumi kiküldöttekből megalakult állandó közös bizottság, amely javaslatot tett minisztereknek arra nézve, hogy

a főiskola folyó évi június hó 27-én újra megnyitassék, a rend és fegyelem biztosítására vonatkozó föltételek mellett. Ezt a javaslatot a miniszter urak [Lukács László pénzügyminiszter és gróf Serényi Béla földművelésügyi miniszter] el is fogadták. Senki a tanulmányidőből nem vesz semmit, a IV. éves hallgatók a rendes időben végzik el tanulmányaikat, mindössze az I–III. éveseknek júliusi vizsgái, mert júliust a befejezetlen előadások befejezésére kell fordítani, tolnak el októberre. Erre a tényre redukálódik a »Selmebányai kultúrbotrány«, mely szerint: a rektor 514 hallgatót zárt ki a főiskolából s fosztott meg egy eszterdőtől. Vajon hol, melyik országban van a rektornak ekkora hatalma?»¹² Vadas Jenő rektor ezzel cáfolta a *Pesti Hírlap*-ban megjelent túlzó, egyoldalú és szenzációhajhász tudósításokat. Rend lett a főiskolán, a nyugalom helyreállt és az előadások június 27-én újra megkezdődtek, melyeken a főiskolai hallgatószám pontosan megjelent.¹³

Az érintettek további sorsa

Az érintett szereplők közül Heincz Hugó selmeci országgyűlési képviselő még abban az évben, december 9-én 62 évesen a fővárosban elhunyt,¹⁴ és a halála miatt 1910. december 29-én megtartott rendkívüli és botránymentes selmeci képviselő-választáson Czobor László egyhangúlag szerzett mandátumot.¹⁵

Vitális István a „Heincz-párt elnöke”, a későbbi híres főiskolai tanár a *Selmebányai Hírlap* címlapján közölt szép gyászírásban búcsúzott Heincz Hugótól: „Városunk igaz fiát vesztette el benne. Itt született és ezért a városért volt és szenvedelmes, sőt a gyűlölködés sötét forrásából mesterségesen dagasztva féket vesztett s kicsapott a rendes mederből. A névtelenek, exaltáltságukban, a felelőtlenség köpenye alól sarat és követ dobtak reá és házára, de ő eltűrte azt az Üdvözítő példájára és az Ő tanítása szerint feltette magában, hogy a reá dobott követ kenyérral viszonzza! [...] Heincz Hugó halála szülővárosa tragikum. Mennyi szép, városunk és közintézményeink fejlesztését célzó terve, mennyi jó, polgártársaink boldogulását előbbre segítő szándék száll vele a sírba! [...] szülővárosa legigazabb fiát vesztette el Heincz Hugóban.”¹⁶

Ezt követően Vitális István politikai szerepe a városi tanácstagságra korlátozódott,¹⁷ majd 1912-ben rendkívüli selmeci főiskolai tanár lett az ásványföldtani tanszéken.¹⁸

Kuti István lapszerkesztő-rendőrfőkapitány engedve az összeférhetlenségi kifogásoknak 1910. szeptember 4-vel átadta¹⁹ a *Selmebányai Hírlap* szerkesztését dr. Paulovics Istvánnak: „Kiütötte azonban kezeimből ezt a tolat egy kő, amelyet az ifjúság dobott rám s elvette kedvem az írástól a sajtó, a nagy, a hatalmas fővárosi sajtó.”²⁰ Kuti István 1912-ben 45 évesen selmeci rendőrfőkapitányként halt meg.²¹ Heincz Hugó²² és Kuti István²³ sírja is Selmecen található.

Vadas Jenő 1911-ben átadta a főiskolai rektorságot Fodor László főbányatanácsosnak, ugyanakkor főiskolai tanárként prorektor és a selmebányai központi erdészeti kísérleti állomás vezetője volt.²⁴

Pallavicini György őrgrof 1910-ben a selmeci veresége ellenére mégis a képviselőház tagja lett, ugyanis a szegvári választókerületben (Csongrád megyében) győzött,²⁵ majd 1911 év elején házasságot kötött gróf Andrássy Borbálával, így gróf Károlyi Mihály (későbbi kormány- és államfő) sógora lett.²⁶

A fegyelmi vétséggel érintett főiskolások, így Pető János 1913-ban, Ilosvay Lajos 1917-ben erdőmérökként végeztek Selmecen. Plentzner (Plenczner) Frigyes volt ifjúsági kör elnök pedig 1914-ben kapott erdőmérnöki oklevelet.²⁷

Pető János lázongó főiskolásból szakiskolai igazgató-tanárrá vált, ugyanis 1943-ban a görgényszentimrei alerdész szakiskola, majd 1946–1949 között a Bedő Albert Erdészeti Szakgimnázium, Szakközépiskola és Kollégium (Ásotthalom) igazgatója volt, 1963-ban díszoklevelet (aranydiplomát) kapott és 1964-ben 77 évesen, főerdőtanácsosként Sződligetén hunyt el.²⁸

Dr. Lecső (Letső) László bányamérnök-bányajogász, a volt pártonkívüli főiskolás képviselőjelölt 1916-ban bányafőbiztosi kinevezést²⁹ kapott Bosznia-Hercegovinában. 1925-ben a kolozsvári Bányakutató Hivatal vezetőjeként az erdélyi kissármási gázmező becslését és fejlesztését végezte. A párizsi magyar–román jóvátételi tárgyaláson e gázmező valós államháztartási értékét közölte, emiatt a román hatóságok Ploestibe helyezték át petroléumüzemi beosztott mérnöknek.³⁰ A magyar iparügyi tárca 1935/36-ban kegydíjban³¹ részesítette, majd az 1946-ban Kolozsváron megalakított Székelyföldi Bányakutató Társulat elnöke³² volt.

Dr. Fricz-Molnár Péter
osztályvezető, ITM

¹¹ *Selmebányai Hírlap*, 20. (1910) 25. sz. 2. (jún. 19.)

¹² *Pesti Hírlap*, 32. (1910) 146. sz. 9. (jún. 19.)

¹³ *Pesti Napló*, 61. (1910) 161. sz. 12. (júl. 8.)

¹⁴ Heincz Hugó családi gyászjelentése a PanDEA-ban (<https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/294569#> hozzáférés: 2020. jan. 28.). Gyászjelentést adott ki a Selmeci Takarékpénztár, Selmec- és Bélábánya t. j. sz. kir. bányaváros közönsége és tisztikara, valamint az Első Selmebányai Ing- és Fehérneműgyár Rtészvénytársaság is.

¹⁵ *Selmebányai Hírlap*, 21. (1911) 1. sz. 4. (jan. 1.).

¹⁶ *Selmebányai Hírlap*, 20. (1910) 50. sz. 1–2. (dec. 11.).

¹⁷ *Selmebányai Hírlap*, 21. (1911) 12. sz. 1. (márc. 19.).

¹⁸ *Budapesti Közlöny*, 46. (1912) 227. sz. 2. (okt. 6.).

¹⁹ *Selmebányai Hírlap*, 20. (1910) 36. sz. 1. (szept. 4.).

²⁰ *Pesti Hírlap*, 32. (1910) 146. sz. 9. (jún. 19.).

²¹ Kuti István gyászjelentése a PanDEA-ban (<https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/210947#> hozzáférés: 2020. jan. 28.).

²² https://www.virtualna-banska-stiavnica.sk/virtualna-stiavnica/evanjelicky-cintorin-nad-klopickou/plan&hrob=31#info-virtualny_cintorin.

²³ https://www.virtualna-banska-stiavnica.sk/virtualna-stiavnica/cintorin-frauenberg/plan&hrob=4774#info-virtualny_cintorin.

²⁴ *Magyarország tisztí cím- és névtára*, 30. (1911) 211. és 337.

²⁵ *A Magyar Országgyűlés, a Főrendiház és a Képviselőház tagjainak életrajzi adatai* (szerk. Vásárhelyi Ferenc), Budapest, 1910. 247.

²⁶ <http://genealogy.euweb.cz/hung/andrassy2.html>.

²⁷ *Az erdészeti felsőoktatás 200 éve*. III. kötet. Sopron, 2008. 135. (Pető), 139. (Ilosvay), 137. (Plenczner).

²⁸ *Erdészeti Zsebnaptár az 1943. évre*. II. kötet. 500.; *Erdészeti Lapok*, 143. (2008). 4. sz. 115. (ápr.); *Erdészeti Lapok*, 147. (2012) 10. sz. 309. (okt.).

²⁹ *Budapesti Közlöny*, 50. (1916) 187. sz. 8. (aug. 17.).

³⁰ *Világ*, 16. (1925) 79. sz. 4. (ápr. 7.).

³¹ *A Magyar Állam zárszámadása az 1935/36. évről*. Budapest, 1937. 375.

³² *Erdély* (Szociáldemokrata hetilap), 3. (1946) 22. sz. 5. (jan. 27.).